

Met voeten getreden

Schendingen van de beslagvrije voet door gerechtsdeurwaarders

De burger heeft er recht op behoorlijk behandeld te worden door de overheid. En laten we duidelijk zijn: meestal gebeurt dat ook. Maar het lukt niet altijd. En dan is het goed dat iemand die zich benadeeld of onrechtvaardig behandeld voelt, voor bescherming terecht kan bij een onafhankelijk instituut. Dat instituut is de Nationale ombudsman.

De Nationale ombudsman levert een bijdrage aan het herstel van vertrouwen in de overheid. Hij doet dit door zijn kennis te delen met overheidsinstanties, onderzoek te starten of mensen te helpen bij onnodige bureaucratie. Een onderzoek van de Nationale ombudsman kan worden afgesloten met een rapport. Deze rapporten zijn openbaar en worden gepubliceerd op www.nationaleombudsman.nl

Met voeten getreden

Schendingen van de beslagvrije voet door gerechtsdeurwaarders

Onderzoeksteam

De heer W.C.P. van den Berg, onderzoeker Structurele aanpak

Mevrouw mr. L. Booij, onderzoeker

Mevrouw bc. S. Beer, ondersteuning

Substituut ombudsman

Mevrouw mr. A. Stehouwer

Datum: 2 november 2013

Rapportnummer 2013/150

Beschouwing

Het blijkt lastig om in de dagelijkse schuldenpraktijk de beslagvrije voet veilig te stellen zodat mensen met schulden niet onnodig nog dieper in de financiële put raken. Als het saldo rood kleurt zijn er als vanzelf meerdere te betalen rekeningen die om voorrang vragen. Beslag op loon of uitkeringen kan de betaling van sommige schulden veilig stellen, maar tegelijk kan het besteedbare inkomen zo laag worden dat huur, gas, water en licht en zorgverzekeringen evenals het dagelijks eten niet meer betaald kunnen worden. Om dit te voorkomen moet bij beslag door een deurwaarder het bestaansminimum gewaarborgd worden door de beslagvrije voet te respecteren. Dat is op papier makkelijker gezegd dan gedaan. Te vaak negeren deurwaarders de beslagvrije voet en naar mijn oordeel zijn er te veel deurwaarders die het niet tot hun verantwoordelijkheid rekenen. Als de beslagvrije voet geschonden wordt, dan zien zij dat te vaak als pech voor de schuldenaar en niet als hun verantwoordelijkheid. Generaliseren kan niet en er zijn ook professionele deurwaarders die zich wel inspannen om niet te veel geld weg te nemen van mensen met schulden, maar toch gaat het te vaak mis.

Deurwaarders vervullen aan de ene kant een publieke taak. Zij zijn de financiële lange arm van de overheid, die met wettelijke bevoegdheden zoals beslag schuldeisers aan hun geld helpt. Aan de andere kant zijn deurwaarders commerciële bedrijven met een winstoogmerk. Daarvoor moet productie gedraaid worden met het leggen van zo veel mogelijk beslagen tegen zo min mogelijk kosten. Cliënten moeten resultaten zien: welk percentage van de vorderingen wordt hoe snel geïnd? Dat bepaalt hun marktpositie en daarmee hun winst. Op zich is daar niets mis mee, maar naar mijn ervaring zijn er tegenover deze commerciële druk onvoldoende waarborgen om mensen met schulden te beschermen tegen een te ruwe greep in hun huishoudbeurs door deurwaarders.

Zeker in deze tijd waarin veel mensen het financieel krap krijgen is het belangrijk dat deurwaarders zich houden aan hun wettelijke verplichting om te waarborgen dat niet te veel geld bij mensen met schulden wordt weggenomen door een te ruim beslag. Daarom heb ik in dit rapport een aantal waarborgen geformuleerd en ik dring bij de deurwaarders en hun beroepsorganisatie, de KBvG¹, erop aan om serieus werk te maken van deze aanbevelingen. Ook beveel ik de minister en de staatssecretaris van Justitie aan om daarop toe te zien en de wetgeving helder te maken, zodat er geen verschillen van mening zijn over de wet en zodat de naleving van de wettelijke verplichtingen voor deurwaarders versterkt wordt. Het veiligstellen van de beslagvrije voet is in de praktijk niet moeilijk, maar dan moeten deurwaarders wel zorgvuldig te werk gaan en ervoor zorgen dat ze beschikken over de informatie die nodig is om de beslagvrije voet vast te stellen. Daarom is het belangrijk dat mensen met schulden goed geïnformeerd worden en niet afgescheept

¹ Koninklijke
Beroepsorganisatie van
Gerechtsdeurwaarders

met onbegrijpelijke formulieren, zoals exploten. Als de beslagvrije voet onjuist is vastgesteld moet dat met terugwerkende kracht hersteld worden. De beroepsorganisatie KBvG moet haar leden ervan overtuigen dat zorgvuldigheid hun handelen moet bepalen. Bovendien moet er een verordening komen om dit veilig te stellen.

In gesprekken met deurwaarders en de KBvG is mij gebleken dat de commerciële druk onvoldoende ruimte overlaat voor reflectie op het eigen functioneren. Deurwaarders hebben tegenover mensen met schulden een zeer machtsvolle positie en deurwaarders zijn sterk georiënteerd op het veiligstellen van de rechten van schuldeisers. Wat ik mis, is een gedegen oriëntatie op de rechten van mensen met schulden en vooral een oriëntatie op de behoorlijkheidsnormen die deurwaarders te respecteren hebben. Zij moeten niet alleen rechtmatig geld vorderen, zij moeten daarbij ook zorgvuldig handelen tegenover schuldenaren. Het is mijn ervaring dat flink wat deurwaarders op dit punt moeilijk aan te spreken zijn en hun commerciële belangen vaak zwaarder laten wegen bij de keuzes die zij maken. Als Nationale ombudsman geef ik met dit rapport het nodige tegenwicht tegen deze zorgwekkende ontwikkeling.

Het is om deze reden dat ik het ernstig betreurt dat de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie onlangs besloten heeft om het toezicht van de Nationale ombudsman op deurwaarders bij hem weg te halen. Een wetsvoorstel met deze strekking is ter consultatie voorgelegd. Dit rapport laat zien dat aan de macht van deurwaarders voldoende tegenwicht geboden moet worden.

De Nationale ombudsman,

A handwritten signature in dark blue ink, consisting of a large, stylized 'C' followed by a series of connected loops and a horizontal line at the end.

dr. A.F.M. Brenninkmeijer

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	De positie van de gerechtsdeurwaarder	5
3	De beslagvrije voet	9
3.1	De absolute ondergrens	9
3.2	Beslagvrije voet: vaak te laag	12
4	Klachten en knelpunten beslagvrije voet	15
4.1	De communicatie van de deurwaarder over de beslagvrije voet	15
4.2	Het inwinnen van informatie	16
4.3	Het verstrekken van informatie over de beslagvrije voet	19
4.4	Geen correctie beslagvrije voet met terugwerkende kracht	20
4.5	Deurwaarder past geen beslagvrije voet toe	22
	4.5.1 Geen beslagvrije voet bij beslag op de huur- of zorgtoeslag	23
	4.5.2 Geen beslagvrije voet voor wie in het buitenland woont	24
	4.5.3 Geen beslagvrije voet bij beslag op Voorlopige teruggaaf heffingskorting(en)	26
5	Conclusies en aanbevelingen	29
5.1	Conclusies	29
5.2	Aanbevelingen	29
6	Bijlagen	33
7	Het onderzoek	39
8	Achtergrondinformatie	40

‘Ze hebben overal maling aan en zetten je zo zonder inkomen’

De heer Fokkema is 66 jaar. Sinds enige tijd woont hij in het buitenland. ‘In 1994 heb ik een lening van 60 duizend gulden afgesloten bij een financiële instelling. In het begin betaalde ik 300 gulden per maand af, later werd dat 200 euro. Zo loste ik de schuld grotendeels af. Maar na zoveel jaar zat er ontzettend veel rente op. Omdat ik al veel had afbetaald is me die rente mondeling kwijtgescholden. Helaas heb ik van die kwijtschelding geen bewijs. Nu is de restschuld nog maar tienduizend euro, maar er zit voor een ton rente bij.

Het laatste jaar is het helemaal mis gegaan omdat ik ongeneeslijk ziek werd. Een aantal betalingen heb ik niet kunnen doen, terwijl ik normaal altijd alles betaal. Ik kreeg een chemokuur. Om uit te zoeken hoe ik het beste behandeld kon worden ben ik bij mijn dochter in Nederland gaan wonen, maar op een gegeven moment ben ik weer teruggegaan naar mijn vrouw in het buitenland. Daarna ontving mijn dochter nog wel brieven van mijn schuldeisers, maar zij heeft die teruggestuurd met de melding ‘die woont hier niet meer’.

Op een dag kreeg ik een e-mail van een deurwaarder. Hij hield per direct mijn gehele AOW (867 euro per maand) en mijn gehele aanvullend pensioen van het pensioenfonds (200 euro per maand) in. Dat was wel even paniek, want van de ene op de andere dag had ik geen geld meer voor de huur, de andere vaste lasten en voor het eten. Alleen mijn vrouw had nog een klein inkomen van 120 euro per maand, want op haar inkomen ligt ook beslag.

Ik ben in verweer gegaan maar dat haalde niets uit. Ze hebben overal maling aan en zetten je zo zonder inkomen. Omdat ik in het buitenland woonde, had ik geen recht op een beslagvrije voet. Dat vind ik nogal cru. De deurwaarder had geen interesse in mijn bezwaren. Ik had niet op tijd betaald, ze hadden de opdracht om geld te innen en dat deden ze ook. Voor de rest vroegen ze nergens naar. Sowieso duurde het steeds lang voordat ik antwoord kreeg, maar als dat kwam verwezen ze naar de bijlage waarin weer werd meegedeeld dat ik een schuld moest afbetalen en dat ze beslag legden op mijn volledige inkomen.

Toen kwam ik op het idee om de Nationale ombudsman te informeren. Het is toch raar dat ze zo je hele inkomen in beslag kunnen nemen? De inmenging van de ombudsman heeft geholpen. De beslagvrije voet bij de Sociale Verzekeringsbank is eerst verhoogd naar 450 euro en na nog een bezwaar van de ombudsman vastgesteld op 867 euro per maand.

Van de eerste 450 euro die ik kreeg kon ik weer wat dingetjes betalen. Ik wacht nog op geld van vorige maand maar ik heb er vertrouwen in dat het goed komt. Alleen die 200 euro van het pensioenfonds blijven ze inhouden om de schuld af te betalen. Daar kan ik wel mee leven. Van het geld dat ik maandelijks overhoud kan ik rondkomen. Het valt niet mee om dit er in mijn situatie nog bovenop te krijgen. Een ding weet ik zeker: die schuld krijg ik nooit meer afgelost.’

1 Inleiding

Voorgeschiedenis

In het rapport ‘In het krijt bij de overheid’² heeft de Nationale ombudsman spelregels voor behoorlijke invordering geformuleerd. Deze spelregels gelden voor overheidsinstanties wanneer zij een vordering (laten) innen bij mensen met schulden. Eén van deze spelregels is dat overheidsinstanties en hun deurwaarders al het mogelijke moeten doen om mensen met schulden een inkomen ter hoogte van de beslagvrije voet te garanderen. Als zij de beslagvrije voet schenden, kunnen zij diegenen die wel willen maar niet kunnen betalen, ernstig in de problemen brengen en daarmee onaanvaardbare maatschappelijke kosten veroorzaken.

Aanleiding

In 2012 en 2013 ontving de Nationale ombudsman een toenemend aantal klachten over deurwaarders. Dossieronderzoek wees uit dat ongeveer drie van de vier klachten gingen over de (hoogte van de) beslagvrije voet. Ook dienstverleners, zoals bewindvoerders en sociaal raadslieden, klagen regelmatig over deurwaarderskantoren die de beslagvrije voet te laag vaststellen en weigeren om deze met terugwerkende kracht te herstellen.

Onderzoeksvragen

In dit rapport draait het om de vraag: wat mag een schuldenaar in redelijkheid van een deurwaarder verwachten als deze beslag legt op zijn periodieke inkomsten? In hoeverre rekent de deurwaarder het tot zijn verantwoordelijkheid om de schuldenaar een bestaansminimum te garanderen? Informeert de deurwaarder wel bij de schuldenaar naar diens financiële omstandigheden en licht de deurwaarder hem adequaat en actief in over de berekening van de beslagvrije voet?

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de beroepsopvatting van de deurwaarder, zoals deze geschetst werd in het rapport ‘Noblesse oblige’³ en in de Kabinetsreactie daarop.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de ingewikkelde en bewerkelijke berekening van de beslagvrije voet. In hoofdstuk 4 worden de klachten en knelpunten geschetst en de gedragingen van deurwaarders beoordeeld. In hoofdstuk 5 worden de conclusies en aanbevelingen van de Nationale ombudsman beschreven.

² ‘In het krijt bij de overheid. Verstandig invorderen met oog voor maatschappelijke kosten.’ Nationale ombudsman, 17 januari 2013. Rapport 2013/003.

³ Het eindrapport van de Commissie Evaluatie Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (Commissie van der Winkel), 16 maart 2009

2 De positie van de gerechtsdeurwaarder

Gerechtsdeurwaarders⁴ vervullen een hoofdrol bij het innen van schulden, zowel voor civiele schuldeisers als voor de overheid. Per jaar leggen zij ongeveer 400 duizend maal beslag op periodieke inkomsten zoals loon of uitkering.

Voor een goed begrip van de positie van deurwaarders volgt hier eerst een korte schets van het krachtenveld waarin zij opereren.

Twee petten

In het Nederlandse rechtsbestel dient de gerechtsdeurwaarder twee heren:

1. de opdrachtgever

Hij vordert schulden in voor de schuldeiser, zijn opdrachtgever. Het tevreden stellen van zijn opdrachtgever staat hier voorop: hoe meer geld de deurwaarder voor hem int, hoe tevredener de opdrachtgever.

2. de overheid

Als bijzonder justitieel ambtenaar vertegenwoordigt hij de overheid en heeft hij de exclusieve bevoegdheid om een aantal executoriale maatregelen uit te voeren. Hierbij behoort hij de belangen van beide partijen – schuldeiser en schuldenaar – in het oog te houden. Voor de ambtshandelingen die hij verricht gelden vaste tarieven, die de overheid vaststelt.

Bij het verrichten van ambtshandelingen geldt de zogenoemde ‘ministerieplicht’. Op grond hiervan is de deurwaarder verplicht om een opdracht van een schuldeiser tot het verrichten van een ambtshandeling uit te voeren. De huidige formulering van deze wettelijke vastgelegde ministerieplicht biedt de deurwaarder zeer weinig speelruimte om een opdracht van een schuldeiser te weigeren.

De incassomarkt

Deurwaarders hebben hun speelveld de afgelopen tien jaar aanzienlijk zien veranderen. De concurrentie wordt heviger, schaalvergroting en efficiency-vergroting zijn onvermijdelijk en opdrachtgevers bedingen steeds lagere prijzen. Ook de overheid probeert om voor een zo laag mogelijk tarief haar opdrachten weg te zetten. Vroeger was een deurwaarder nog actief in een beperkt werkgebied en kende hij de schuldenaren uit zijn woonplaats nog bij naam; dat is nu verleden tijd. De behoorlijkheid van handelen komt door deze ontwikkelingen steeds meer onder druk te staan.

⁴ En kandidaat-deurwaarders.
Hierna: deurwaarders.

Het rapport ‘Noblesse oblige’ (2009)⁵ omschreef het als volgt:

“De marktwerking dwingt ertoe om het de opdrachtgever naar de zin te maken, maar kent nauwelijks een prikkel om het belang van de schuldenaar zorgvuldig in het oog te houden. Concurrentie vindt plaats op de opdrachtgever en op de recovery-rate⁶, en niet op de debiteur of op de behoorlijkheid en zorgvuldigheid van het handelen. De schuldenaar is slechts het lijdend voorwerp van een exploit.”

Belangen van schuldeiser wegen zwaarder

Het rapport ‘Noblesse oblige’ heeft over de positie van de deurwaarder onder andere de volgende aanbeveling gedaan:

“Aanbeveling 22:

De gerechtsdeurwaarder - en in het verlengde daarvan de KBvG⁷ - vereenzelvigd zich niet met de opdrachtgever / schuldeiser.”

De KBvG⁸ en het Kabinet⁹ hebben deze aanbeveling onderschreven. Het kabinet schrijft onder andere in reactie op dit rapport:

“Het openbare karakter van het ambt vergt dat niet uitsluitend het perspectief van de opdrachtgever bepalend is. Gestreefd zal telkens moeten worden naar een evenwicht tussen de belangen van de schuldenaar en de belangen van de schuldeiser. Een gerechtsdeurwaarder die - zoals de Commissie het omschrijft - slechts ‘loopjongen van zijn opdrachtgever’ is, heeft er onvoldoende oog voor dat hij gelet op zijn bijzondere positie ook rekening moet houden met de belangen van de schuldenaar. De KBvG is in de positie om de aandacht te vestigen op de noodzaak van een juiste beroepsopvatting. De suggestie van de Commissie om de KBvG een verordening te laten vaststellen over de handelwijze en verantwoordelijkheid en verantwoordelijkheid van de debiteur, de aard en omvang van de voorlichtingsplicht en de doorverwijzingsplicht naar andere instanties, is in dit verband zeer zinnig.”

Het is teleurstellend dat de KBvG deze suggestie tot het opstellen van een verordening nog steeds niet heeft overgenomen. Juist wanneer de KBvG haar leden bij verordening of via een gedragscode voorschrijft de beslagvrije voet te garanderen, kan dit de individuele deurwaarder meer ruimte bieden om zich naar de schuldenaar toe behoorlijk te gedragen. In voorkomende gevallen kan hij zich naar zijn opdrachtgever verantwoorden dat hij net als zijn vakgenoten - en zoals voorgeschreven door de verordening of gedragscode - verplicht is de beslagvrije voet te respecteren.

⁵ Opgesteld door de Commissie Evaluatie Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (Commissie van der Winkel), 16 maart 2009.

⁶ Gegarandeerde opbrengst.

⁷ Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders.

⁸ Reactie van de KBvG op de aanbevelingen in het.

⁹ Kabinetstandpunt over het advies van de Commissie evaluatie KBvG, 3 november 2009.

In het Voorontwerp Wijziging Gerechtsdeurwaarderswet¹⁰ wordt een verruiming van de ministerieplicht voorgesteld, die dit mogelijk maakt. In dit voorstel kan de deurwaarder in de toekomst een opdracht weigeren als de verzochte ambtshandeling in strijd is met de gedrags- en beroepsregels.

Een andere zorg die het Kabinet in zijn reactie op ‘Noblesse oblige’ uit:

“Aan de andere kant moet de schuldenaar erop kunnen vertrouwen dat de ambtsverrichtingen door de gerechtsdeurwaarder jegens hem zorgvuldig en met inachtneming van geldende regelgeving plaatsvinden. Dat betekent bijvoorbeeld dat de beslagvrije voet op een juiste wijze wordt toegepast en dat een beslag niet om vexatoire¹¹ redenen wordt gelegd.”

Deze aanbeveling en deze passage uit de kabinetsreactie uit 2009 staan nog steeds haaks op de realiteit zoals die zich voortdurend aan de Nationale ombudsman presenteert. Telkens weer blijkt bij behandeling van klachten dat de betrokken deurwaarders de beslagvrije voet te laag hebben vastgesteld of deze helemaal niet hebben toegepast.

En zo vreemd is dat eigenlijk ook niet. Er is immers nauwelijks een prikkel om het belang van de schuldenaar zorgvuldig in het oog te houden. Dit was en is inherent aan het systeem van de deurwaarder met de twee petten. De deurwaarder moet weliswaar rekening houden met de belangen van de schuldenaar, maar economisch gezien is hij volledig afhankelijk (van de opdrachten en de goedkeuring) van de schuldeiser. Als deze niet tevreden is, kan hij naar de concurrent overstappen. Hoe meer de deurwaarder rekening houdt met de belangen en situatie van de schuldenaar, des te minder geld hij invordert en des te ontevredener zijn opdrachtgever zal zijn. Het te laag vaststellen van de beslagvrije voet – ofwel het te hoog inschatten van de beslagruimte – daarentegen, verhoogt juist het rendement van het beslag en de tevredenheid bij de opdrachtgever. Kortom: de afhankelijke positie ten opzichte van de schuldeiser vormt voor de deurwaarder een voortdurende druk tot partijdig en vooringenomen handelen.

In hoofdstuk 4 wordt beschreven tot welke problemen dit voor mensen met schulden kan leiden.

¹⁰ Tot 1 november 2013 in de internetconsultatie.

¹¹ Een vexatoire beslag is een beslag waarvan de beslaglegger redelijkerwijs had kunnen weten dat het niets of te weinig oplevert.

3 De beslagvrije voet

3.1 De absolute ondergrens

Een gerechtsdeurwaarder (hierna te noemen: deurwaarder) kan beslag leggen op de inkomsten van een schuldenaar. Bij bepaalde periodieke inkomsten (onder andere loon en uitkering) moet de deurwaarder rekening houden met de beslagvrije voet.

De gedachte van de wetgever¹² hierbij is, dat *“degene die, hetgeen regel is, zijn noodzakelijke uitgaven uit deze periodieke inkomsten moet bekostigen, voor de lopende kosten van het bestaan nog juist genoeg in handen moet krijgen, ook al ligt er beslag op dit inkomen.”*

In het maatschappelijk debat over invordering van schulden zijn alle partijen het erover eens, dat de beslagvrije voet te allen tijde moet worden gerespecteerd. Staatssecretaris Klijnsma van Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹³:

“Gezien de beperkte omvang van dit bedrag, leidt iedere inbreuk hierop onherroepelijk tot het ontstaan van nieuwe schulden en mogelijke kosten als gevolg daarvan.”

In het rapport ‘In het krijt bij de overheid’ heeft de Nationale ombudsman spelregels voor behoorlijke invordering geformuleerd. Eén van die spelregels ziet op de beslagvrije voet:

“Overheidsinstanties en hun deurwaarders moeten al het mogelijke doen om de burger een inkomen ter hoogte van de beslagvrije voet te garanderen.”

De grondgedachte is helder en algemeen aanvaard: de beslagvrije voet is het absolute bestaansminimum en geldt te allen tijde. Het is de grens die beslagleggers en andere schuldeisers altijd behoren te respecteren. Maar wat komt er in de praktijk terecht van die garantie?

Ingewikkeld en bewerkelijk

De berekening van de beslagvrije voet is voor de gemiddelde schuldenaar ingewikkeld. De hoogte van de beslagvrije voet hangt af van verschillende individuele factoren en verschilt dus van geval tot geval.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de berekeningswijze en van de (financiële) factoren, die van invloed (kunnen) zijn op de hoogte van de beslagvrije voet.

Basisnorm

De hoogte van de basisnorm is wettelijk vastgelegd en is – bij voldoende inkomen – minimaal 90% van de toepasselijke bijstandsnorm, inclusief vakantiegeld. De basisnorm wordt vastgesteld aan de hand van een tabel met negentien verschillende soorten woonsituaties en leeftijden (zie Bijlage 1).

¹² Memorie van Toelichting op de Algemene regeling van beslag op loon, sociale uitkeringen en andere periodieke betalingen, Kamerstukken II 1982–1983, 17897, nr. 2

¹³ In haar reactie van 8 april 2013 op het rapport ‘In het krijt bij de overheid’ (Nationale ombudsman) en op het rapport “Paritas passé”

Benodigde gegevens: de hoogte van het inkomen waarop beslag ligt¹⁴; de samenstelling van het huishouden (alleenstaande, alleenstaande ouder of (echt)paar) en de leeftijden van de gezinsleden.

Verhogingen

De basisnorm moet worden verhoogd met eventuele bijtelling(en) voor een deel van de woonkosten en een deel van de premie ziektekostenverzekering.

Benodigde gegevens: de verschuldigde maandelijkse woonkosten, de verschuldigde premie zorgverzekering, de ontvangen huurtoeslag en de ontvangen zorgtoeslag.

Verlagingen

Als de schuldenaar of zijn eventuele partner nog andere periodieke inkomsten ontvangen moeten deze inkomsten volledig (schuldenaar) of tot een bepaald maximum (partner) in mindering worden gebracht op de beslagvrije voet.

De beslagvrije voet en de beslagruimte

De optelsom van de basisnorm, verhogingen en verlagingen resulteert in de beslagvrije voet. Deze geldt voor het periodieke inkomen waarop beslag is gelegd.

De deurwaarder mag beslag leggen op het deel van het loon of uitkering dat boven deze beslagvrije voet ligt. Dit is de zogenoemde 'beslagruimte'.

Een voorbeeld

Gezinssituatie		Echtpaar/samenwonend beiden 21 jaar of ouder en jonger dan 65 jaar	
Basisnorm beslagvrije voet		€	1 191,18
Rekenhuur	€	600,00	
-/- Normhuur (per 1 januari 2013)	€	194,74	
	€	405,26	
-/- Huurtoeslag, woonkostentoeslag	€	0,00	
Max. verhoging woonkosten	€	257,22	
	€	257,22	€ 405,26
BIJ: (laagste van bovenstaande bedragen)		€	257,22
		€	1 448,40
Premies Ziektenkostenverzekering	€	250,00	
-/- Ontvangen zorgtoeslag	€	74,00	
-/- normpremie voor eigen rekening	€	75,00	
BIJ: Ziektekosten		€	101,00
		€	1 549,40
AF: Inkomsten van de echtgenoot/partner, incl. vt.		€	600,00
		€	949,40
AF: Inkomsten van de schuldenaar, waarop geen beslag ligt		€	0,00
		€	949,40
Beslagvrije voet		€	949,40

¹⁴ Deze informatie wordt verstrekt door werkgever of uitkeringsinstantie via de zogenaamde 'Derdenverklaring'.

Toelichting op rekenvoorbeeld

De deurwaarder heeft beslag gelegd op het salaris van de schuldenaar. Voor de berekening van de beslagvrije voet heeft hij de volgende gegevens nodig:

<i>het maandsalaris en vakantiegeld</i>	<i>€ 1.500 (incl. vakantiegeld)</i>
<i>andere inkomsten van de schuldenaar</i>	<i>geen</i>
<i>inkomsten van de partner</i>	<i>€ 600 (incl. vakantiegeld)</i>
<i>de samenstelling van het huishouden</i>	<i>twee partners</i>
<i>de leeftijden van de gezinsleden</i>	<i>45 en 48 jaar</i>
<i>de verschuldigde woonkosten</i>	<i>€ 600 huur per maand</i>
<i>de ontvangen huurtoeslag</i>	<i>geen</i>
<i>de verschuldigde premie zorgverzekering</i>	<i>€ 250 per maand voor hen samen</i>
<i>de ontvangen zorgtoeslag</i>	<i>€ 74 per maand voor hen samen</i>

De beslagvrije voet voor het salaris van de schuldenaar bedraagt € 949,40 per maand. De werkgever betaalt dit bedrag aan beslagene uit. Daarnaast is er nog het inkomen van de partner (€ 600). In totaal ontvangen zij samen € 1.549,60 per maand.

De deurwaarder kan maandelijks € 550,60 innen (€ 1.500 minus € 949,40).

Daarnaast kan hij in de maand mei het gehele vakantiegeld innen.

Voor de deurwaarder is de berekening van de beslagvrije voet vaak bewerkelijk. Uit bovenstaand voorbeeld blijkt over hoeveel gegevens de deurwaarder soms moet beschikken om de beslagvrije voet te kunnen vaststellen. Ook zal hij van een deel van deze gegevens (bijvoorbeeld de huur, zorgpremie, zorg- en huurtoeslag) de actuele bewijsstukken willen zien, soms over meerdere tijdvakken. Het vergaren van deze gegevens kan vertraging opleveren.

Het moet simpeler

De berekening van de beslagvrije voet is te ingewikkeld voor de schuldenaar en bewerkelijk voor de deurwaarder. Dit geeft deurwaarders te veel ruimte om – bij gebrek aan gegevens – de beslagvrije voet te laag vast te stellen. Voor de beslagene is de berekening niet transparant en is het te moeilijk om te controleren of de beslagvrije voet correct is vastgesteld. De beslagvrije voet biedt hierdoor niet de rechtsbescherming die de beslagene nodig heeft en die iedereen ervan verwacht.

Ter inspiratie voor het vereenvoudigen wil ik het Duitse systeem noemen. Daar wordt sinds 2012 de beslagvrije voet vastgesteld door middel van een tabel, die door de overheid is vastgesteld (zie Bijlage 2). De hoogte van de beslagvrije voet is alleen afhankelijk van de hoogte van het inkomen en van het aantal personen dat de beslagene moet onderhouden. Door dit simpele systeem is het bijna onmogelijk geworden om de beslagvrije voet onjuist vast te stellen. Eenieder kan de vastgestelde beslagvrije voet eenvoudig aflezen en controleren. Ik roep de wetgever op de vaststelling van de beslagvrije voet ingrijpend te vereenvoudigen.

De KBvG is voornemens om medio 2014 een pre-advies aan de minister van Justitie uit te brengen over de vereenvoudiging van de (vaststelling van de) beslagvrije voet. Het heeft betrokken organisaties uitgenodigd hierover mee te denken. De Nationale ombudsman heeft met instemming kennis genomen van dit initiatief en zal ook zijn bijdrage hieraan leveren.

3.2 Beslagvrije voet: vaak te laag

De Nationale ombudsman ontvangt sinds 2011 een toenemend aantal klachten¹⁵ over deurwaarders. Die klachten zijn niet alleen afkomstig van burgers maar ook van sociaal-juridische dienstverleners, zoals financieel bewindvoerders en sociaal raadslieden. Bijna altijd klaagt men er over dat de deurwaarder de beslagvrije voet te laag heeft vastgesteld.

Enkele voorbeelden:

- de deurwaarder neemt een te laag basisnormbedrag, omdat hij niet weet hoe het huishouden is samengesteld. Hij neemt dan bijvoorbeeld het laagste normbedrag van een alleenstaande (€ 595,59), terwijl er sprake is van een echtpaar (basisnormbedrag € 1191,18).
- de deurwaarder weet niet of de partner van de beslagene inkomsten heeft. Vooralsnog gaat hij daar wel van uit en verlaagt de beslagvrije voet met 50%.
- de deurwaarder stelt de beslagvrije voet vast op het basisnormbedrag. Hij verhoogt deze dus niet met woonkosten en/of zorgpremie.
- beslagene staat niet op zijn woonadres ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie. De deurwaarder gaat er van uit dat betrokkene naar het buitenland is vertrokken en stelt de beslagvrije voet op nihil.

Uit de klachten komt het eenduidige beeld naar voren dat veel deurwaarders onvoldoende gegevens hebben om de beslagvrije voet correct vast te stellen en deze standaard te laag vaststellen. Alleen als de beslagene hierop reageert en alsnog de benodigde gegevens levert, wordt de beslagvrije voet correct vastgesteld. Klachten van financiële dienstverleners bevestigen dit beeld: zij klagen erover dat ze veel kostbare tijd kwijt zijn aan het aanvechten van de te lage beslagvrije voet.

¹⁵ In 2011: 84. In 2012: 161.
In 2013: 200 (verwacht).

De Nationale ombudsman concludeert op grond van de behandelde klachten en op grond van signalen van intermediairs, dat de wijze waarop de beslagvrije voet op dit moment wordt vastgesteld, neerkomt op een ‘piepsysteem’. Alleen de assertieve schuldenaar krijgt de beslagvrije voet waarop hij recht heeft en weet zich hierdoor beschermd. De inkomensgarantie van de beslagvrije voet is een mooi idee van de wetgever, maar alles wijst erop dat deze in de praktijk veelvuldig wordt geschonden.

In het volgende hoofdstuk wordt nader ingegaan op de situaties waarin de bescherming van de beslagvrije voet niet of onvoldoende werkt.

4 Klachten en knelpunten beslagvrije voet

In dit hoofdstuk wordt een aantal klachten en knelpunten beschreven die de Nationale ombudsman in de loop van 2013 heeft behandeld en heeft gesignaleerd. In vrijwel alle gevallen klaagde de burger erover dat zijn inkomen door het beslag onder de beslagvrije voet was gekomen. In de bespreking van de volgende casusposities schetst de ombudsman een aantal observaties en signalen over de handelwijze van deurwaarders.

Vooraf moet gesteld worden dat de beschreven gedragingen in dit hoofdstuk niet representatief hoeven te zijn voor alle deurwaarders. Wel kan de Nationale ombudsman bij een aantal knelpunten aantekenen dat deze opvallend vaak voorkomen in klachten en signalen die de Nationale ombudsman bereiken. Zelfs al zou een beperkt aantal deurwaarders zich gedragen zoals in dit hoofdstuk beschreven, dan nog zou dat – bij ongeveer 400 duizend loon- en uitkeringsbeslagen per jaar – een aanzienlijk aantal mensen met schulden onder het bestaansminimum brengen. Voldoende reden om hiervoor in dit rapport dringend de aandacht te vragen om behoorlijkheidsnormen te stellen voor het gedrag van deurwaarders en om aanbevelingen voor de toekomst te doen.

4.1 De communicatie van de deurwaarder over de beslagvrije voet

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet dat deurwaarders vaak niet over de benodigde gegevens beschikken om de beslagvrije voet correct te kunnen vaststellen. Hoe komt dat?

Een veelgehoorde klacht van deurwaarders is dat schuldenaren vaak niet reageren op het verzoek van de deurwaarder om financiële gegevens te verstrekken. Volgens hen is dat de belangrijkste reden dat de beslagvrije voet onjuist (en vaak te laag) wordt vastgesteld.

Die verklaring acht de ombudsman voor een deel van de gevallen zeker aannemelijk. Veel mensen met schulden zitten zo diep in de financiële ellende, dat zij de brieven van de schuldeisers niet meer (durven) openmaken. Ook denken schuldenaren misschien dat het verstrekken van gegevens door de deurwaarder tegen hen gebruikt zal worden. Die opstelling is niet goed en niet verstandig, vooral niet voor henzelf. Zij benadelen vooral zichzelf door hun kop in het zand te steken.

Maar is dat het hele verhaal? Waarom zijn beslaggenen zo onverstandig om de deurwaarder geen informatie te verstrekken? De praktijk wijst uit dat het meestal in hun eigen belang is dat de deurwaarder over alle gegevens beschikt om de beslagvrije voet correct (lees: hoger) vast te stellen. De informatie over de door hen verschuldigde woonkosten bijvoorbeeld resulteert vrijwel altijd in een hogere beslagvrije voet.

Dat een deel van de beslagenen geen informatie verstrekt komt naar de overtuiging van de Nationale ombudsman voornamelijk voort uit *onwetendheid*. Veel schuldenaren weten niet dat zij recht hebben op een minimumbedrag voor bestaanskosten. Bovendien weten ze niet hoe dit bedrag berekend wordt. Ze kunnen dus ook niet beoordelen of dit juist is vastgesteld.

Daar ligt dan ook een belangrijke taak voor de deurwaarder: de schuldenaar informeren over (het belang en de berekening van) de beslagvrije voet en over het belang van (het verstrekken van) de relevante gegevens. Dat is wat de schuldenaar van de deurwaarder mag verwachten.

In deze paragraaf wordt beschreven in hoeverre deurwaarders deze taak op dit moment vervullen en op welke punten het beter kan of moet. De ombudsman baseert zich hierbij op de klachten van burgers en op signalen van intermediairs (zie hoofdstuk Onderzoek).

De procedure bij het leggen van beslag op loon of uitkering

Nadat de deurwaarder een vonnis of een dwangbevel heeft betekend aan betrokkene en dit onherroepelijk is geworden, kan de executie beginnen. Eén van die executoriale maatregelen is beslag op loon of uitkering (hierna: ‘loonbeslag’) onder de werkgever of uitkeringsinstantie (hierna: ‘werkgever’). Dat werkt als volgt:

1. de deurwaarder betekent een *exploot derdenbeslag* aan de werkgever (de ‘derde-beslagene’). Hierin verzoekt hij de werkgever om in een *derdenverklaring* de loongegevens van de schuldenaar in te vullen en binnen vier weken aan de deurwaarder te retourneren;
2. binnen acht dagen na beslaglegging moet de deurwaarder een *kopie van het beslagexploot* aan de schuldenaar (‘beslagene’) overbetekenen;
3. binnen drie dagen nadat hij de derdenverklaring van de werkgever heeft ontvangen, moet de deurwaarder een *afschrift* hiervan aan beslagene toesturen.

Binnen deze procedure moet de deurwaarder aan beslagene opgeven hoeveel zijn beslagvrije voet bedraagt. Beslagene is verplicht om aan de deurwaarder desgevraagd zijn bronnen van inkomsten op te geven. Van de werkgever krijgt de deurwaarder alleen de loongegevens. De andere gegevens moet hij bij de beslagene zelf opvragen.

4.2 Het inwinnen van informatie

De behoorlijkheidsnorm van goede voorbereiding houdt in dat iedere deurwaarder in een zo vroeg mogelijk stadium actief alle gegevens verzamelt die nodig zijn voor een juiste berekening van de beslagvrije voet én de beslagene daarbij duidelijk informeert over de achtergrond hiervan.

Deurwaarders die geen gegevens opvragen

Veel mensen met schulden die bij de Nationale ombudsman klagen, melden dat hun deurwaarder helemaal geen gegevens bij hen heeft opgevraagd. Dat heeft vaak grote

gevolgen. Zo gebeurt het regelmatig dat de deurwaarder de beslagvrije voet halveert omdat hij er vooralsnog van uit gaat dat de partner van beslagene inkomsten ontvangt¹⁶. Ook verhoogt hij de beslagvrije voet niet met woonkosten en/of zorgpremie of gaat hij uit van alleen het basishoofdbedrag.

De KBvG spreekt tegen dat deurwaarders geen gegevens opvragen. Volgens de KBvG vragen deurwaarders standaard naar de noodzakelijke gegevens. De Nationale ombudsman gaat ervan uit dat de meeste deurwaarders inderdaad gegevens bij de beslagene opvragen. Tegelijkertijd wil hij ook duidelijk maken dat – als dat niet gebeurt – dit in strijd is met de behoorlijkheid. Het opvragen van relevante gegevens is absoluut noodzakelijk voor het correct berekenen van de beslagvrije voet. Ook de tuchtrechter heeft het tuchtrechtelijk laakbaar bevonden als een deurwaarder dit nalaat¹⁷. Deurwaarders die geen gegevens bij beslagene opvragen, stellen de beslagvrije voet willens en wetens onjuist – en meestal te laag – vast. Zij brengen de beslagene hiermee in veel gevallen acuut in grote financiële problemen en bevoordelen de opdrachtgever op ongeoorloofde wijze. Beslag leggen op iemands inkomsten is een zeer ingrijpende executoriale maatregel. Die bevoegdheid behoren deurwaarders met grote zorgvuldigheid uit te voeren.

Deurwaarders die wel gegevens opvragen

Van belang is dat de deurwaarder direct ná het leggen van het derdenbeslag onder de werkgever bij de schuldenaar vraagt om de relevante gegevens. Dat moet snel omdat de verplichte afdracht van de werkgever begint bij de eerstvolgende loonuitbetaling na de datum van betekening van het derdenbeslag aan de werkgever. In veel derdenbeslagen stelt de deurwaarder de beslagvrije voet ‘voorlopig’ vast op de basisnorm (te laag) of op de helft daarvan (veel te laag). Die beslagvrije voet moet zo snel mogelijk worden gecorrigeerd na aanlevering van de gegevens door de beslagene.

Formulier Inkomsten en Uitgaven

De deurwaarder die de beslagene om gegevens vraagt doet dat (meestal) middels een formulier ‘Inkomsten en Uitgaven’. Bij een aantal formulieren die de ombudsman onder ogen heeft gehad, wordt de beslagene verzocht gegevens in te vullen die niet nodig zijn voor het vaststellen van de beslagvrije voet. Zo worden bijvoorbeeld opgevraagd: de kosten van energie, water, telefoon, auto, verzekeringen, abonnementen, school- en studiekosten, huishoudgeld en onderhoud diversen. Voor het vaststellen van de beslagvrije voet doen deze feiten er niet toe en kunnen deze vragen zelfs de verwachting scheppen dat met die kosten rekening gehouden wordt. Deze vragen horen dan ook niet thuis in een vragenformulier voor beslagenen. Daarentegen wordt in sommige formulieren juist weer niet gevraagd naar zorg- en huurtoeslag, terwijl deze wél invloed kunnen hebben op de beslagvrije voet. Bovengenoemde tekortkomingen zouden deurwaarders eenvoudig kunnen ondervangen door een formulier toe te sturen waarin zij alleen vragen naar de voor de beslagvrije voet relevante gegevens.

¹⁶ Op grond van artikel 475g lid 2 Wetboek van burgerlijke rechtsvordering. Zie Achtergrond.

¹⁷ Uitspraak Gerechtshof Amsterdam van 18 juni 2013 (zaaknummer 200.117.588/GDW).

Bijsluiter

Sinds oktober 2011 gebruiken deurwaarders de door de KBvG ontwikkelde bijsluiter “Er is beslag op uw loon of uitkering gelegd”. Volgens de beroepsorganisatie stuurt meer dan 75% van haar leden deze bijsluiter toe aan beslagene. Deze bijsluiter geeft algemene informatie over de beslagvrije voet en is goed leesbaar (zie Bijlage 3). Minpunt is dat deze vaak als laatste blad aan het exploot en andere stukken is gehecht en daardoor niet altijd voldoende opvalt. Een eenvoudige oplossing is dan de bijsluiter juist als eerste stuk uit de envelop te laten komen of als eerste uit te reiken.

Persoonlijk aanspreken gewenst

De Nationale ombudsman is van mening dat deurwaarders met het toesturen van het bovengenoemde formulier en bijsluiter de beslagene onvoldoende doordringen van het belang van zijn medewerking. De beslagene wordt niet persoonlijk aangesproken en hem wordt niet verteld welke concrete gevolgen het beslag voor hem zal hebben.

De Nationale ombudsman beveelt daarom aan dat de deurwaarder bij het uitvragen van gegevens een persoonlijk bericht stuurt, waarin hij de beslagene persoonlijk aanspreekt op zijn verplichting en op zijn belang om gegevens te verstrekken. Dit bericht zou tegelijk met het formulier Inkomsten en Uitgaven en met de bijsluiter verstuurd kunnen worden. De Nationale ombudsman heeft een voorbeeldbrief opgesteld die deurwaarders voor dit doel zouden kunnen gebruiken (zie Bijlage 4).

Persoonlijk contact kan de communicatie verbeteren

De deurwaarder heeft ook nog het middel van het persoonlijk contact tot zijn beschikking. Het belang van persoonlijk contact heeft de ombudsman in zijn rapport ‘In het krijt bij de overheid’ benadrukt door het op te nemen in de spelregels voor behoorlijke invordering.

Waar mogelijk dient de overheid, in dit geval de deurwaarder, persoonlijk contact te leggen met de schuldenaar, in een zo vroeg mogelijk stadium en bij voorkeur vóórdat de dwanginvordering wordt ingezet. In een persoonlijk gesprek kan de deurwaarder de financiële situatie van de schuldenaar bespreken, de mogelijkheid en de bereidheid tot een betalingsregeling onderzoeken en het nut en de noodzaak van verdere dwangmaatregelen vaststellen. Ook kan hij verwijzen naar de schuldhulpverlening als er sprake is van een problematische schuldsituatie.

Een goede gelegenheid tot persoonlijk contact doet zich voor op het moment dat de deurwaarder een kopie van het beslagexploot aan de schuldenaar overbetekent. Op dat moment kan de deurwaarder direct aan de beslagene uitleggen wat er gaat gebeuren en wat zijn rechten en plichten zijn. Tevens zou hij met de beslagene kunnen doornemen welke informatie hij van hem nodig heeft. Hiermee kan de beslagvrije voet nog sneller correct worden vastgesteld. Onnodige correspondentie, met vertraging tot gevolg, kan hiermee worden voorkomen. Zo maakt de deurwaarder het voor zichzelf minder bewerkelijk en

voor de schuldenaar minder ingewikkeld. Een voorwaarde is uiteraard wel dat de beslagene de deur voor de deurwaarder opent en bereid is om het gesprek met hem aan te gaan.

Nog beter zou het zijn als het gesprek tussen deurwaarder en schuldenaar over de betalingsmogelijkheden al in een eerder stadium op gang komt, bij voorbeeld bij de betekening van het vonnis of het dwangbevel. In dat stadium kan derdenbeslag met bijkomende kosten mogelijk nog worden voorkomen.

4.3 Het verstrekken van informatie over de beslagvrije voet

De behoorlijkheidsnorm van *goede informatieverstrekking* houdt in dat een deurwaarder aan de beslagene gevraagd en ongevraagd alle informatie geeft over handelingen en besluiten die de belangen van die schuldenaar kunnen raken. Hij stelt zich daarbij actief en servicegericht op en verstrekt uit eigen beweging en tijdig alle informatie die van belang is voor de beslagene.

De officiële stukken die deurwaarders betekenen of toesturen aan beslagenen zijn moeilijk leesbaar. Alleen in het *exploot van derdenbeslag* en de *derdenverklaring* – beide gericht aan de werkgever – staat de beslagvrije voet vermeld. Daarvan krijgt de beslagene weliswaar een afschrift, maar het is niet eenvoudig om de (voorlopige) beslagvrije voet erin terug te vinden.

De ombudsman heeft sterk de indruk dat deurwaarders – naast deze officiële stukken en naast de in paragraaf 4.2 genoemde bijsluiter – nauwelijks aanvullende informatie verstrekken over de vastgestelde beslagvrije voet. De weinige keren dat een deurwaarder een begeleidende brief met de exploten meestuurt, staat daar weinig of niets in over de beslagvrije voet. Ook het meesturen van de berekening van de beslagvrije voet – met vermelding van de gebruikte en ontbrekende gegevens – lijkt een uitzondering te zijn.

In dit verband is aanbeveling 23 uit het rapport ‘Noblesse oblige’ uit maart 2009 nog steeds actueel:

“In het belang van de opdrachtgever en in het belang van een goede rechtsbedeling vergewist de gerechtsdeurwaarder zich ervan dat de debiteur begrijpt wat er van hem verlangd wordt. De KBvG kan hier behulpzaam zijn door begrijpelijke standaardmodellen voor exploten te ontwikkelen.”

Aansprekender communicatie gewenst

In de ogen van de Nationale ombudsman zouden beslagenen het meest geholpen zijn met een helder en persoonlijk bericht. Hierin kan de deurwaarder toelichten met welke gegevens de beslagvrije voet in het concrete geval is berekend en kan hij een kopie van de berekening meesturen. Als er gegevens ontbreken aan deze berekening dient de deurwaarder duidelijk aan te geven welke gegevens nog ontbreken en dient hij beslagene uit te nodigen om deze alsnog aan hem te leveren. Er staat een rekenmodule op kbvg.nl en er is een app(licatie) voor de smartphone met een rekenmodule. Deurwaarders zouden in

deze brief kunnen wijzen op die rekenmodule of op het bestaan van de app(licatie) voor de smartphone. Ook met (een verwijzing naar) een YouTube-filmpje op kbvg.nl zouden deurwaarders de informatieverstrekking over de beslagvrije voet kunnen verbeteren. Hier ziet de Nationale ombudsman een voortrekkersrol voor de KBvG.

De Nationale ombudsman heeft een voorbeeldbrief opgesteld die deurwaarders zouden kunnen gebruiken om de informatieverstrekking over de vastgestelde beslagvrije voet te verbeteren (zie de voorbeeldbrief in Bijlage 5).

4.4 Geen correctie beslagvrije voet met terugwerkende kracht

Zoals in hoofdstuk 3 al is beschreven is de beslagvrije voet het absolute bestaansminimum. Deze dient te allen tijde te worden gerespecteerd. Wat nu als – om wat voor reden dan ook – de beslagvrije voet te laag is vastgesteld en de beslagene daar pas achteraf achter komt? Moet de deurwaarder in zo’n geval de beslagvrije voet met terugwerkende kracht corrigeren en het te veel ingevorderde bedrag aan beslagene terugbetalen?

Bedoeling van de wetgever

Met de invoering van de beslagvrije voet is het de bedoeling van de wetgever geweest om mensen met schulden een bestaansminimum te garanderen. Dit betekent dat als zich een wijziging van omstandigheden heeft voorgedaan of als de beslagvrije voet in de voorliggende periode onjuist was vastgesteld, dit onverwijld en met terugwerkende kracht dient te worden gecorrigeerd. Dit blijkt uit enkele passages uit de parlementaire geschiedenis.

“In lid 5 is de regel vastgelegd dat wijziging van omstandigheden ten voordele van de schuldenaar meteen de beslagvrije voet beïnvloedt: is in onwetendheid te veel aan de beslaglegger betaald, dan moet hij dat onverwijld teruggeven of verrekenen....¹⁸”

“Wel is geregeld dat de gevolgen van fouten ten spoedigste ongedaan moeten worden gemaakt, wanneer de beslagvrije voet van de schuldenaar daardoor niet geheel in acht is genomen.¹⁹”

“Zodra de schuldenaar dit heeft aangetoond, wordt de vermindering van de beslagvrije voet ongedaan gemaakt. Eventueel te veel aan de beslaglegger afgedragen gelden worden in dit geval verrekend.²⁰”

Dit standpunt wordt ook bevestigd in tucht- en civiele rechtspraak.

¹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1986–1987, 17897, nr. 5, memorie van antwoord, pag. 13.

¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1988–1989, 17897, nr. 10, nota naar aanleiding van het eindverslag, pag. 7.

²⁰ Kamerstukken II 1982–1983, 17897, nr. 3, pag. 19–20.

“De wetgever heeft aan periodieke betalingen (waaronder uitkeringen als de onderhavige) een beslagvrije voet verbonden, omdat de schuldenaar voor zijn onderhoud van deze betalingen afhankelijk kan zijn. Hiermee heeft de wetgever een minimumbestaansniveau voor iedere schuldenaar willen bewerkstelligen.

*Op grond hiervan geldt in beginsel een verplichting tot terugbetaling voor een gerechtsdeurwaarder als achteraf blijkt dat een onjuiste beslagvrije voet is toegepast.”*²¹

“Dat betekent dat bedragen die zijn geïnd in weerwil van de (juiste) toepasselijke beslagvrije voet moeten worden terugbetaald aan de beslagene. Indien dit het geval is, moet er van uit worden gegaan dat de wettelijke regels die betrekking hebben op beslaglegging niet correct zijn toegepast, hetgeen onrechtmatig is jegens de beslagene. (...)

*3.5. Ingevolge artikel 475d (...) Het zevende lid van dit artikel bepaalt dat met wijziging van omstandigheden die de beslagvrije voet verhogen, door de beslaglegger onverwijld rekening moet worden gehouden. Anders dan [gedaagde] stelt bepaalt artikel 475d, zevende lid, Rv echter niet dat de beslagene zich tot de beslaglegger moet wenden indien er gewijzigde omstandigheden zijn die tot verhoging van de beslagvrije voet aanleiding geven. Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor de beslaglegger, die opletten zal moeten zijn op (gewijzigde) omstandigheden die moeten leiden tot vaststelling van een hogere beslagvrije voet.”*²²

Ook de KBvG huldigt het standpunt dat – als de beslagvrije voet in de voorliggende periode onjuist was vastgesteld – dit met terugwerkende kracht dient te worden gecorrigeerd. Dit blijkt onder andere uit het volgende citaat uit het onderzoeksrapport ‘Paritas Passé’ dat in opdracht van de beroepsorganisatie is opgesteld:

*“Dat schuldenaren in de praktijk vaak niet eens de beslagvrije voet tot hun beschikking hebben, heeft meerdere oorzaken. (...) Voor de eerste twee soorten samenloop geldt dat de schuldenaar mogelijkheden heeft om de ontstane disbalans met terugwerkende kracht te repareren, door de gerechtsdeurwaarder te voorzien van de benodigde informatie.”*²³

Klachten van burgers

Uit de klachten die bij de Nationale ombudsman worden ingediend blijkt echter dat veel deurwaarders niet bereid zijn de beslagvrije voet op verzoek met terugwerkende kracht te herstellen. Deze deurwaarders nemen de datum van het verzoek of de datum van aanlevering van de ontbrekende gegevens als ingangsdatum voor de correctie. Als argument voeren zij vaak aan dat de schuldenaar geen of niet de juiste gegevens heeft verstrekt.

²¹ ECLI:NL:RBAMS:2012: YB0852, Kamer voor gerechtsdeurwaarders te Amsterdam, 26 juni 2012.

²² ECLI:NL:RBZWB: 2013:6085, Rechtbank Zeeland-West-Brabant, C/02/250745/HA ZA 12-434.

²³ ‘Paritas Passé, debiteuren en crediteuren in de knel door ongelijke incassobevoegdheden’, pag. 64 en 65

Voor de ombudsman zijn deze klachten meestal eenvoudig op te lossen via een interventie. De meeste deurwaarders zijn – op verzoek van de ombudsman – bereid om de beslagvrije voet te corrigeren. Een deel van de deurwaarders echter weigert de beslagvrije voet met terugwerkende kracht te corrigeren, zelfs als de Nationale ombudsman hierop aandringt.

Beoordeling

In het rapport ‘In het krijt bij de overheid’ heeft de Nationale ombudsman al benadrukt dat het de maatschappelijke plicht is van deurwaarders en overheidsinstanties dat zij al het mogelijke doen om mensen met schulden een inkomen ter hoogte van de beslagvrije voet te garanderen. De ombudsman ziet het dan ook als de verantwoordelijkheid van de deurwaarder om – zodra bekend is dat de beslagvrije voet te laag is vastgesteld – bij de schuldenaar te informeren of dit in de voorliggende periode ook zo was. Als dat inderdaad het geval is dient hij de beslagvrije voet met terugwerkende kracht te herstellen en het te veel betaalde aan de schuldenaar terug te betalen. Hoever deze terugwerkende kracht gaat, zal van geval tot geval moeten worden bekeken.

Dit geeft aan hoe belangrijk het is dat zo snel mogelijk bekend is wat de juiste beslagvrije voet is. En ook dat tussentijdse wijzigingen in omstandigheden die de hoogte van de beslagvrije voet beïnvloeden, zo snel mogelijk aan de deurwaarder bekend worden gemaakt. Het is de verantwoordelijkheid van de deurwaarder om daar alert op te zijn en de schuldenaar hierover te informeren.

4.5 Deurwaarder past geen beslagvrije voet toe

De wetgever heeft ervoor gekozen om in de wettekst de beslagvrije voet bij een beperkt aantal periodieke inkomsten expliciet van toepassing te verklaren. Deze periodieke inkomsten, zoals loon, uitkering en pensioen worden in de wettekst met name genoemd (zie Achtergrond).

Dat betekent niet dat voor andere periodieke inkomsten géén beslagvrije voet geldt. Uit de Memorie van Toelichting (zie Achtergrond) valt ondubbelzinnig af te leiden dat de wetgever te allen tijde wil voorkomen dat het inkomen van mensen met schulden onder het bestaansminimum van de beslagvrije voet terecht komt. Als de schuldenaar door beslag op andere periodieke inkomsten te weinig geld overhoudt om van te leven, kan hij de kantonrechter verzoeken de beslagvrije voet van toepassing te verklaren op die andere – niet in de wet genoemde – periodieke inkomsten (zie Achtergrond). De wetgever vertrouwde er op dat – als de schuldenaar aan de deurwaarder zou aantonen dat hij door het beslag te weinig middelen van bestaan zou overhouden – doorgaans een oplossing in overleg met de schuldeiser zou worden bereikt:

“...Van de bepaling zal vermoedelijk een preventieve werking uitgaan. De beoogde uitwerking kan immers eenvoudiger worden bereikt wanneer de beslaglegger en de schuldenaar afspreken dat een deel van zijn inkomen ter grootte van de beslagvrije voet niet onder het beslag zal vallen. Een veelvuldig beroep op de rechter behoeft daarom niet te worden verwacht. Zonodig kan de rechter met toepassing van artikel 429k een kostenveroordeling van een onredelijke schuldeiser uitspreken....”

In de volgende paragrafen gaan we in op drie situaties waarin deurwaarders beslag leggen op periodieke inkomsten en daarbij de beslagvrije voet in het geheel niet toepassen. Vooral schuldenaren met een inkomen op of rond het minimum komen hierdoor snel in grote problemen. Hun inkomen bestaat vaak uit een aantal inkomensbestanddelen uit verschillende bronnen (zoals loon, aanvullende bijstandsuitkering, huur- en zorgtoeslag, kinderopvangtoeslag, kindgebonden budget, kinderbijslag, voorlopige teruggaaf heffingskorting(en), langdurigheidstoeslag). Dit inkomen is kwetsbaar, waardoor nogal wat stuurmanskunst vereist is om dit op orde te houden.

Op bijna alle hierboven genoemde inkomensbronnen kan de deurwaarder afzonderlijk beslag leggen. Zeker als betrokkene meerdere schulden heeft, kan hij te maken krijgen met meerdere schuldeisers, die ieder voor zich beslag leggen op een inkomensbestanddeel. Bij die samenloop van invordering gebeurt het steeds vaker dat het inkomen van de schuldenaar onder de beslagvrije voet terecht komt.²⁴ Juist in die samenloopsituatie is het van het allergrootste belang dat de schuldeiser – en namens hem de deurwaarder – in de gaten houdt of het resterende inkomen niet onder de beslagvrije voet terecht komt.

4.5.1 Geen beslagvrije voet bij beslag op de huur- of zorgtoeslag

Er zijn deurwaarders die beslag leggen op de zorg- of huurtoeslag en die niet bereid zijn om te onderzoeken of beslagene daardoor onvoldoende middelen van bestaan overhoudt. Dit blijkt uit klachten en signalen die de Nationale ombudsman in het afgelopen jaar heeft behandeld. Deze deurwaarders verwijzen betrokkene standaard naar de kantonrechter om toepassing van de beslagvrije voet aan te vragen.

Voorbeeld:

De heer Van Marijnen is alleenstaand, heeft een bijstandsuitkering en woont in een huurwoning. Zijn huur bedraagt € 408 per maand en hij ontvangt een huurtoeslag van € 164 per maand. Zijn uitkering bedraagt € 880 per maand en dit inkomen ligt al € 40 onder de beslagvrije voet (€ 920).

De deurwaarder legt beslag op de volledige huurtoeslag. Als de sociaal raadsman van betrokkene verzoekt om het beslag op te heffen en de beslagvrije voet te respecteren, antwoordt de deurwaarder:

“Bij een beslag op de huurtoeslag is de beslagvrije voet niet van toepassing. Deze is altijd op € 0 gesteld”.

²⁴ In ‘Paritas passé’ en ‘In het krijt bij de overheid’.

Deze deurwaarders interpreteren de wettelijke bepalingen inzake de beslagvrije voet te restrictief en handelen in strijd met de bedoeling van de wetgever en in strijd met de geldende jurisprudentie. Uitspraken van kantonrechters²⁵ bevestigen dat de ontvangen huur- of zorgtoeslag periodieke inkomsten vormen waarop de beslagvrije voet moet worden toegepast. En dat is ook logisch: huur- en zorgtoeslag maken onderdeel uit van de berekening van de beslagvrije voet. Als betrokkene deze toeslag door beslaglegging feitelijk niet meer ontvangt, verhoogt dit de beslagvrije voet en stijgt deze in veel gevallen boven het inkomen uit. Overigens worden klachten over dit onderwerp door de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders ‘kennelijk ongegrond’ verklaard en verwezen naar de kantonrechter.

Voor deurwaarders is er geen enkele reden om aan te nemen dat de beslagvrije voet niet van toepassing is bij beslag op huur- en zorgtoeslag. Sommige deurwaarders passen dan ook in deze gevallen op verzoek wél de beslagvrije voet toe. Andere deurwaarders echter blijven zich beroepen op het formele feit dat de wet de beslagvrije voet niet expliciet van toepassing heeft verklaard op zorg- en huurtoeslag en wijzen elk verzoek daartoe af zonder een berekening te maken van de beslagvrije voet.

De Nationale ombudsman veroordeelt de opstelling van deze laatste groep deurwaarders. Het berekenen van de beslagvrije voet is hun dagelijks werk. Voor elke deurwaarder is het mogelijk om te berekenen of het inkomen van beslagene door het beslag onder de beslagvrije voet terecht is gekomen. Zij kunnen – na het maken van deze berekening – met zekerheid voorspellen wat de beslissing van de kantonrechter in het concrete geval zal zijn. Dat zij de moeite niet nemen om dit te berekenen en beslagene standaard doorverwijzen naar de kantonrechter is kwalijk. Zij verzaken hiermee tevens de ambtelijke plicht om ook oog te hebben voor de belangen van de beslagene. Zij jagen de beslagene hiermee onnodig op kosten en dwingen hem onnodig om een juridische procedure bij de kantonrechter te voeren. De beslagene die hiervoor niet de moed of het geld heeft, belandt met zijn komen onder de beslagvrije voet.

4.5.2 *Geen beslagvrije voet voor wie in het buitenland woont*

Ook voor de periodieke inkomsten van iemand die niet in Nederland woont of vast verblijft, staat in de wet geen expliciet wetsartikel dat de beslagvrije voet van toepassing verklaart. Desalniettemin geldt ook voor het beslag op deze inkomsten de voorwaarde dat betrokkene voldoende middelen van bestaan moet overhouden. Het gaat hier meestal om gepensioneerden of arbeidsongeschikten die vanuit Nederland hun AOW- of aanvullend pensioen of hun WAO-uitkering ontvangen.

Uit de klachten blijkt dat – bij beslag op het pensioen of uitkering van deze doelgroep – deurwaarders de beslagvrije voet standaard op nihil vaststellen. Zij vragen niet naar gegevens zoals eventuele andere inkomsten van de beslagene of zijn partner en zien het bijzaakbaar niet als hun taak om vast te stellen of betrokkene een inkomen ter hoogte van de

²⁵ ECLI:NL:RBARN:2010:BO2067
(Rechtbank Arnhem, 20-10-2010,
709552 az verz 10-7282)

ECLI:NL:RBARN:2011:BR5805
(Rechtbank Arnhem, 25-07-2011,
731900 AZ 7004/11)

Kantonrechter Zutphen, 30 juni
2010, zaaknummer 408617 I

AZ 10-3

Kantonrechter Utrecht, 31 mei
2013, zaaknummer 852863 UE
VERZ 13-173 GS/4067

beslagvrije voet overhoudt. In de gevallen die de ombudsman als klacht behandelde, gaven de betreffende deurwaarders ook geen informatie over de mogelijkheid om bij de kantonrechter te vragen om toepassing van de beslagvrije voet. Zelfs die verwijzing ontbrak.

Voorbeeld: de heer Fokkema (zie ook zijn verhaal op pagina 2)

Na interventie van de Nationale ombudsman heeft de deurwaarder de beslagvrije voet van de heer Fokkema verhoogd van € 0 naar € 450. Toen hij erover klaagde dat dat bedrag nog steeds te laag was om van rond te komen, schreef de deurwaarder aan de Nationale ombudsman:

“De beslagvrije voet is op 0 (nihil) gezet daar de heer Fokkema woonachtig is in het buitenland. Dit is wettelijk vastgelegd (Burgerlijk Procesrecht art 475e RV). Er geldt geen beslagvrije voet voor vorderingen van een schuldenaar die niet in Nederland woont of vast verblijft. Indien betrokkene de beslagvrije voet herberekend/aangepast wil hebben, kan er via de kantonrechter een verzoek ingediend worden om de beslagvrije voet te laten vaststellen/wijzigen of via een advocaat.”

In de gevallen dat de beslagenen grotendeels of geheel afhankelijk zijn van hun Nederlandse inkomsten, heeft het loonbeslag enorme gevolgen. Zij ontvangen van het ene op het andere moment geen inkomen meer. Vanuit het buitenland zullen zij zelfstandig informatie over hun rechten moeten inwinnen en de weg naar de kantonrechter moeten vinden.

Omdat ook deze groep personen recht heeft op het bestaansminimum, hebben deurwaarders de plicht om ook bij hen de relevante gegevens op te vragen, daarna de beslagvrije voet correct te berekenen en beslagenen hierover adequaat te informeren. Als uit deze berekening blijkt, dat het beslagen inkomen (gedeeltelijk) vatbaar is voor beslag, behoort een deurwaarder betrokkene erop te wijzen dat hij zich tot de kantonrechter kan wenden voor een eventuele toetsing van de vastgestelde beslagvrije voet.

Beoordeling

Het handelen van een deurwaarder moet voldoen aan het behoorlijkheidsvereiste van betrouwbaarheid. Dit houdt in dat hij handelt binnen het wettelijk kader en eerlijk en oprecht handelt, doet wat hij zegt en gevolg geeft aan rechterlijke uitspraken.

De Nationale ombudsman is van oordeel dat deurwaarders – bij beslag op periodieke inkomsten – vanuit hun ambtelijke taak moeten bewaken dat het inkomen van de schuldenaar niet onder de beslagvrije voet terecht komt. Daaruit volgt dat zij bij deze doelgroep de beslagvrije voet niet standaard op nihil mogen stellen. Zij jagen beslagene hiermee onnodig op kosten en dwingen hem onnodig om een juridische procedure bij de kantonrechter te voeren. Zij handelen hiermee in strijd met het behoorlijkheidsvereiste van betrouwbaarheid.

4.5.3 Geen beslagvrije voet bij beslag op Voorlopige teruggaaf heffingskorting

Veel burgers ontvangen een maandelijkse Voorlopige teruggaaf van de Belastingdienst in verband met heffingskorting(en) die niet kunnen worden toegepast op het loon of uitkering en daarom apart moeten worden aangevraagd. Het gaat hier meestal om de algemene heffingskorting en de alleenstaande ouderkorting. De maandelijkse teruggaaf vormt een vast bestanddeel van het maandinkomen.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld de huurtoeslag en de zorgtoeslag is voor deze periodieke betaling wel expliciet in de wet opgenomen dat de beslagvrije voet van toepassing is.²⁶

De Nationale ombudsman heeft signalen ontvangen dat deurwaarders bij beslag op deze voorlopige teruggaaf de beslagvrije voet standaard op nihil vaststellen.

Voorbeeld:

Mevrouw Boers is alleenstaande moeder en heeft een bijstandsuitkering. Door twee beslagen - op haar zorgtoeslag en op haar uitkering - én door een hoge huur ligt haar inkomen € 288,25 onder de beslagvrije voet. In april 2012 heeft een derde deurwaarder ook beslag gelegd op de voorlopige teruggaaf van € 78 die zij maandelijks ontving van de Belastingdienst. De deurwaarder stelt de beslagvrije voet hierbij op nihil en int het gehele bedrag.

Inmiddels heeft mevrouw Boers een bewindvoerder. Deze heeft de deurwaarder in augustus 2013 verzocht om het beslag op de Voorlopige teruggaaf op te schorten en de te veel ingevorderde bedragen terug te betalen. De deurwaarder schort het beslag op maar is niet bereid het geld terug te betalen. Na interventie van de Nationale ombudsman betaalt de deurwaarder de in 2013 geïnde bedragen terug. De ingevorderde bedragen over 2012 betaalt de deurwaarder niet terug, omdat mevrouw Boers volgens de deurwaarder onvoldoende inlichtingen heeft verstrekt.

Op de vraag van de ombudsman waarom de deurwaarder destijds de beslagvrije voet op nihil heeft gesteld, antwoordt deze:

“Hierbij is de beslagvrije voet in eerste instantie op nihil gesteld, aangezien op het inkomensbeslag al de wettelijke beslagvrije voet is toegepast. De Voorlopige teruggave wordt in dezen dan ook gezien als extra inkomen, waardoor de beslagvrije voet in eerste instantie op nihil kan worden gezet.”

²⁶ Artikel 475c sub b. Wetboek van burgerlijke rechtsvordering (Rv)

Beoordeling

Ook in deze casus laat de deurwaarder de beslagvrije voet buiten toepassing door deze op nihil te stellen. De ombudsman vraagt zich af of sommige deurwaarders in deze situatie de beslagvrije voet *standaard* op nihil stellen. Mocht dat zo zijn, dan wil de Nationale ombudsman nogmaals benadrukken dat ook bij beslag op de voorlopige teruggaaf – net als bij andere periodieke inkomsten – de deurwaarder moet informeren naar de financiële omstandigheden en vervolgens de beslagvrije voet zorgvuldig behoort vast te stellen. Het standaard op nihil stellen van de beslagvrije voet is in strijd met het betrouwbaarheidsvereiste.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

In het vorige hoofdstuk is een aantal concrete situaties beschreven waarin mensen met schulden – bij beslag op hun periodieke inkomsten – niet krijgen waar ze wel recht op hebben: de garantie van een bestaansminimum ter hoogte van de beslagvrije voet. Naar het oordeel van de Nationale ombudsman behoren deurwaarders hierop wél toe te zien. Als ambtsdragers hebben zij de taak om ook oog te hebben voor de belangen van de schuldenaar. Die taak voert een deel van de deurwaarders niet goed uit en daarmee gedragen zij zich niet als een betrouwbare vertegenwoordiger van de overheid.

Deze deurwaarders gedragen zich niet behoorlijk op de volgende onderdelen:

1. zij stellen de beslagvrije voet te laag vast;
2. zij passen de beslagvrije voet niet toe bij beslag op huurtoeslag, zorgtoeslag en de periodieke inkomsten van in het buitenland woonachtige personen;
3. zij corrigeren de beslagvrije voet niet met terugwerkende kracht – op verzoek of uit eigen beweging – zodra blijkt dat deze onjuist is vastgesteld;
4. zij passen de beslagvrije voet soms niet toe bij beslag op de voorlopige teruggaaf heffingskorting(en).

Deze deurwaarders handelen hiermee in strijd met de norm van betrouwbaarheid.

Zij houden zich bovendien niet aan één van de spelregels voor behoorlijke invordering uit het rapport ‘In het krijt bij de overheid’, namelijk de spelregel *Bescherming beslagvrije voet*.

De Nationale ombudsman constateert dat deurwaarders de communicatie met de beslagene kunnen verbeteren. Zij vragen in een aantal gevallen niet of op een niet-adequate wijze bij de beslagene om gegevens. Ook worden mensen met schulden vaak niet, niet concreet of onvolledig geïnformeerd over (het belang van) de beslagvrije voet en over hoe deze in het concrete geval is berekend.

5.2 Aanbevelingen

Op grond van het voorgaande doe ik de volgende aanbevelingen:

Aan alle individuele (kandidaat-) gerechtsdeurwaarders

1. Reken het tot uw taak en verantwoordelijkheid om bij het leggen van beslag op periodieke inkomsten van mensen met schulden een bestaansminimum te garanderen ter hoogte van de beslagvrije voet. U werkt niet alleen voor de opdrachtgever; u moet er ook zijn voor de beslagene.
2. *Informatie opvragen bij beslagene:*
 - a. Vraag altijd bij de beslagene om de gegevens;
 - b. Vraag alleen gegevens die relevant zijn;
 - c. Vraag de gegevens in een zo vroeg mogelijk stadium;

- d. Geef daarbij altijd uitleg over de beslagvrije voet en leg uit waarom het voor de schuldenaar belangrijk is dat hij de gevraagde gegevens verstrekt;
 - e. Gebruik duidelijke taal;
 - f. Leg daarvoor persoonlijk contact als dat nodig en mogelijk is.
3. *Informatie verstrekken aan beslagene:*
- a. Informeer de schuldenaar schriftelijk over de vastgestelde beslagvrije voet;
 - b. Laat zien hoe en met welke gegevens u de beslagvrije voet heeft berekend;
 - c. Geef hierbij aan welke gegevens nog ontbreken en nodig beslagene uit om deze alsnog aan u te leveren;
 - d. Gebruik duidelijke taal;
 - e. Leg daarvoor persoonlijk contact als dat nodig en mogelijk is;
 - f. Stuur de bijsluiter van de KBvG altijd mee;
 - g. Verwijs naar de rekenmodule van de KBvG of naar de app voor het maken van een proefberekening.
4. Bereken de beslagvrije voet zorgvuldig en correct.
5. Corrigeer de beslagvrije voet met terugwerkende kracht – op verzoek of uit eigen beweging – zodra blijkt dat deze (in de voorliggende periode) onjuist is vastgesteld.
6. Pas de beslagvrije voet toe bij beslag op huurtoeslag en zorgtoeslag, bij beslag op de periodieke inkomsten van in het buitenland woonachtige personen en op de voorlopige teruggaaf heffingskorting(en).

Aan de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders

1. Ga het gesprek aan en overtuig uw leden van de noodzaak om bovenstaande aanbevelingen op te volgen;
2. Maak een verordening waarin u uw leden zo concreet mogelijk voorschrijft hoe zij de wettelijke bescherming van de beslagvrije voet voor mensen met schulden het beste kunnen garanderen en realiseren;
3. Help uw leden om de communicatie met beslagenen te verbeteren door één of meer modelbrieven, een modelformulier en een modelberekening aan hen beschikbaar te stellen.

Aan de minister van Veiligheid en Justitie en de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

1. Ondersteun bovenstaande aanbevelingen van de Nationale ombudsman en breng deze onder de aandacht van de KBvG en van de beroepsgroep;
2. Vereenvoudig de vaststelling van de beslagvrije voet: maak het eenvoudig voor de deurwaarder en maak het transparant voor mensen met schulden;
3. Breid de limitatieve lijst van periodieke betalingen van artikel 475c Rechtsvordering uit met de huur- en zorgtoeslag; schrap artikel 475e Rechtsvordering, zodat de beslagvrije voet ook expliciet van toepassing wordt verklaard op periodieke betalingen aan personen die in het buitenland wonen.

6 Bijlagen

Bijlage 1. Basisnormen beslagvrije voet (€)

Voor	Periode	Periodebedrag	Vakantieaanspraak	Totaal	Beslagvrije voet
echtpaar beide partners 21 jaar of ouder	maand	1.257,35	66,18	1.323,53	1.191,18
	week	290,16	15,27	305,43	274,89
beide partners jonger dan 21 jaar	maand	434,45	22,87	457,32	411,59
	week	100,26	5,28	105,54	94,99
beide partners jonger dan 21 jaar met kind	maand	685,93	36,10	722,03	649,83
	week	158,29	8,33	166,62	149,96
een partner jonger dan 21 jaar	maand	845,91	44,52	890,43	801,39
	week	195,21	10,27	205,48	184,93
een partner jonger dan 21 jaar met kind	maand	1.097,38	57,76	1.155,14	1.039,63
	week	253,24	13,33	266,57	239,91
beide partners pensioengerechtigde leeftijd of ouder	maand	1.329,03	69,95	1.398,98	1.259,08
	week	306,70	16,14	322,84	290,56
een partner pensioengerechtigde leeftijd of ouder	maand	1.329,03	69,95	1.398,98	1.259,08
	week	306,70	16,14	322,84	290,56
alleenstaande ouder alleenstaande ouder van 21 jaar en ouder: _ netto feitelijk inkomen lager dan of gelijk aan € 926,47 per maand (€ 213,80 per week)	maand	880,15	46,32	926,47	833,82
	week	203,11	10,96	213,80	192,42
_ netto feitelijk inkomen hoger dan € 926,47 per maand (€ 213,80 per week) maar lager dan € 1.191,18 per maand (€ 274,89 per week)	90% van het feitelijk inkomen (= netto salaris/uitkering per periode plus netto vakantie-aanspraak over die periode)				
_ netto feitelijk inkomen hoger dan of gelijk aan € 1.191,18 per maand (€ 274,89 per week)	maand	1.131,62	59,56	1.191,18	1.072,06
	week	261,15	13,74	274,89	247,40
alleenstaande ouder jonger dan 21 jaar	maand	468,70	24,67	493,37	444,03
	week	108,16	5,69	113,85	102,47
alleenstaande ouder pensioengerechtigde leeftijd of ouder	maand	1.215,10	63,95	1.279,05	1.151,15
	week	280,41	14,76	295,17	265,65
alleenstaande alleenstaande jonger dan 21 jaar	maand	217,23	11,43	228,66	205,79
	week	50,13	2,64	52,77	47,49
alleenstaande van 21 jaar en ouder: _ netto feitelijk inkomen lager dan of gelijk aan € 661,77 per maand (€ 152,72 per week)	maand	628,68	33,09	661,77	595,59
	week	145,08	7,64	152,72	137,45
_ netto feitelijk inkomen hoger dan € 661,77 per maand (€ 152,72 per week) maar lager dan € 926,48 per maand (€ 213,80 per week)	90% van het feitelijk inkomen (= netto salaris/uitkering per periode plus netto vakantie-aanspraak over die periode)				
_ netto feitelijk inkomen hoger dan of gelijk aan € 926,48 per maand (€ 213,80 per week)	maand	880,16	46,32	926,48	833,83
	week	203,11	10,69	213,80	192,42
alleenstaande pensioengerechtigde leeftijd of ouder	maand	965,56	50,82	1.016,38	914,74
	week	222,82	11,73	234,55	211,10
verpleegde en/of verzorgde in een inrichting alleenstaande ouder of alleenstaande	maand	311,88	16,41	328,29	218,86
	week	71,97	3,79	75,76	50,51
echtpaar	maand	504,62	26,56	531,18	354,12
	week	116,45	6,13	122,58	81,72

Bijlage 2. Tabel beslagvrije voet uit Duitse systeem

Duitse staffel voor berekening beslagruimte

Netto maandsalaris in €	Beslagruimte bij onderhoudsplicht voor ... personen					
	0	1	2	3	4	5
tot 1.029,99	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.090,00 tot 1.099,99	42,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.190,00 tot 1.199,99	112,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.290,00 tot 1.299,99	182,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.390,00 tot 1.399,99	252,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.490,00 tot 1.499,99	322,78	36,95	0,00	0,00	0,00	0,00
1.590,00 tot 1.599,99	392,78	86,95	0,00	0,00	0,00	0,00
1.690,00 tot 1.699,99	462,78	136,95	23,26	0,00	0,00	0,00
1.790,00 tot 1.799,99	532,78	186,95	63,26	0,00	0,00	0,00
1.890,00 tot 1.899,99	602,78	236,95	103,26	12,73	0,00	0,00
1.990,00 tot 1.999,99	672,78	286,95	143,26	42,73	0,00	0,00
2.090,00 tot 2.099,99	742,78	336,95	183,26	72,73	5,34	0,00
2.190,00 tot 2.199,99	812,78	386,95	223,26	102,73	25,34	0,00
2.290,00 tot 2.299,99	882,78	436,95	263,26	132,73	45,34	1,10
2.390,00 tot 2.399,99	952,78	486,95	303,26	162,73	65,34	11,10
2.490,00 tot 2.499,99	1.022,78	536,95	343,26	192,73	85,34	21,10
2.590,00 tot 2.599,99	1.092,78	586,95	383,26	222,73	105,34	31,10
2.690,00 tot 2.699,99	1.162,78	636,95	423,26	252,73	125,34	41,10
2.790,00 tot 2.799,99	1.232,78	686,95	463,26	282,73	145,34	51,10
2.890,00 tot 2.899,99	1.302,78	736,95	503,26	312,73	165,34	61,10
2.990,00 tot 2.999,99	1.372,78	786,95	543,26	342,73	185,34	71,10
3.090,00 tot 3.099,99	1.442,78	836,95	583,26	372,73	205,34	81,10
3.150,00 tot 3.154,15	1.484,78	866,95	607,26	390,73	217,34	87,10

De inkomsten boven € 3.154,15 zijn volledig vatbaar voor beslag

Bijlage 3. Bijsluiter KBvG met informatie over beslag op loon / uitkering

Er is beslag op uw loon of uitkering gelegd

Zojuist heeft de gerechtsdeurwaarder aan u bekend gemaakt dat er beslag op uw loon of uitkering is gelegd. Formeel gezegd heeft de gerechtsdeurwaarder een exploot van executoriaal derdenbeslag overbetekend.

Uw werkgever of uitkerende instantie is verplicht op grond hiervan een deel van uw inkomen in te houden en niet langer aan u uit te betalen. Dit deel van uw inkomen wordt aan de gerechtsdeurwaarder afgedragen.

Als u vast in Nederland woont of verblijft valt niet uw gehele inkomen onder het beslag. Een deel van uw inkomsten worden aan u uitbetaald. Dit deel heet de beslagvrije voet. De gerechtsdeurwaarder zal deze beslagvrije voet berekenen. Hij heeft hiervoor een aantal gegevens over uw inkomsten en uitgaven nodig. Het is dan ook belangrijk dat u deze gegevens zo snel mogelijk aan de gerechtsdeurwaarder opgeeft. Alleen dan kan de gerechtsdeurwaarder een goede berekening maken van de voor u geldende beslagvrije voet.

De gegevens die u moet geven zijn onder meer hoeveel huur u betaalt, de hoogte van uw premie ziektekostenverzekering, maar ook eventuele huur- en zorgtoeslag moet worden opgegeven.

Indien u of uw partner naast het inkomen waar beslag op is gelegd nog andere inkomsten hebt (ook indien u niet gehuwd bent of buiten gemeenschap van goederen) dan moet u dit opgeven aan de gerechtsdeurwaarder. Met name de inkomsten van uw partner moeten worden opgegeven als daarom wordt gevraagd. Doet u dat niet, dan kan de gerechtsdeurwaarder besluiten dat uw beslagvrije voet wordt gehalveerd. Dat betekent dat er dus een groter deel van uw inkomen wordt ingehouden en niet aan u wordt uitbetaald.

Wanneer uw gezinssituatie of uw inkomen wijzigt kan dit van invloed zijn op de hoogte van de beslagvrije voet. Geef wijzigingen altijd door aan de gerechtsdeurwaarder. Indien nodig zal hij de beslagvrije voet aanpassen.

U kunt contact opnemen met de gerechtsdeurwaarder om uitleg te vragen over uw rechten en verplichtingen.

Wanneer u financiële problemen heeft waar u zelf niet meer uit kunt komen is het verstandig hulp te zoeken. Informeer bij uw gemeente welke instelling u kan helpen.

De gerechtsdeurwaarder

Bijlage 4. Voorbeeldbrief deurwaarders

Uitvragen gegevens voor beslagvrije voet

Deurwaarderskantoor van Heldring
Biddemweg 22
2435 BB Balkhuizen

Dhr P.G. Jansen
Stationsweg 23
3536 TT Den Haag

Onderwerp: beslag op uw salaris
Dossiernummer: BB/12345
Behandelend medewerker: Mw van Deursen

Balkhuizen, 22 oktober 2013

Geachte heer Jansen,

Op 15 oktober jl. heb ik beslag gelegd op het salaris dat u ontvangt van de Gemeente Leeuwarden. Ik moet nu bepalen hoe hoog de beslagvrije voet is en op welk gedeelte van uw salaris ik beslag mag leggen.

Bij beslag op uw loon of uitkering heeft u recht op de zogenoemde 'beslagvrije voet'. Dit is het bedrag dat u zelf mag behouden om in uw levensonderhoud te voorzien. Om de beslagvrije voet goed te kunnen vaststellen heb ik enkele financiële gegevens van u nodig. Ik verzoek u daarom bijgaand formulier volledig in te vullen, de bewijsstukken bij te voegen en dit alles **binnen veertien dagen** aan mij terug te sturen.

Over enkele weken zal ik u laten weten op welk bedrag ik de beslagvrije voet heb vastgesteld en hoe ik deze heb berekend. U kunt dan controleren of de berekening en de gegevens die ik heb gebruikt correct zijn.

Meer informatie over de beslagvrije voet kunt u vinden in de bijgevoegde bijsluiter "*Er is beslag op uw loon of uitkering gelegd*". U kunt ook zelf alvast de beslagvrije voet berekenen met de rekenmodule op www.kbvg.nl of via uw smartphone met de app 'JWGD' (voor iPhone en Android).

Als u vragen heeft kunt telefonisch contact opnemen met mijn kantoor via telefoonnummer 099-3344556.

Met vriendelijke groet,
A. van Heldring
Gerechtsdeurwaarder

Bijlagen: 2

Bijlage 5. Voorbeeldbrief deurwaarders

Informeren over vastgestelde beslagvrije voet

Deurwaarderskantoor van Heldring
Biddemweg 22
2435 BB Balkhuizen

Dhr P.G. Jansen
Stationsweg 23
3536 TT Den Haag

Onderwerp: beslaglegging op uw salaris
Dossiernummer: BB/12345
Behandelend medewerker: Mw van Deursen

Balkhuizen, 10 november 2013

Geachte heer Jansen,

Op 15 oktober jl. heb ik beslag gelegd op het salaris dat u ontvangt van de Gemeente Leeuwarden. In deze brief geef ik u informatie over de vastgestelde beslagvrije voet.

Hoogte van de beslagvrije voet

Ik heb uw beslagvrije voet vastgesteld op € 1.191,18 per maand. Dit is het bedrag waarop ik geen beslag mag leggen, omdat u dat nodig heeft om in uw levensonderhoud te voorzien. Uw werkgever moet al uw inkomsten bóven de beslagvrije voet aan mij afdragen. Op dit moment komt dit neer op een bedrag van € 208,82 per maand. Als u in de maand mei recht heeft op vakantiegeld zal uw werkgever ook dit in zijn geheel aan mij moeten afdragen.

Berekening beslagvrije voet

In de bijlage kunt u zien hoe ik de beslagvrije voet heb berekend. Ik raad u aan goed te controleren of in deze berekening nog gegevens ontbreken en of de vermelde gegevens correct zijn. Als er gegevens onjuist zijn of ontbreken verzoek ik u mij deze gegevens (met bewijsstukken) alsnog zo spoedig mogelijk aan te leveren. Aan de hand daarvan zal ik dan uw beslagvrije voet opnieuw berekenen.

Meer informatie over de beslagvrije voet kunt u vinden in de bijgevoegde bijsluiter "*Er is beslag op uw loon of uitkering gelegd*". U kunt ook zelf de beslagvrije voet berekenen met de rekenmodule op www.kbvg.nl of met de app JWGD (voor iPhone en Android).

Als u vragen heeft, kunt telefonisch contact opnemen met mijn kantoor via telefoonnummer 099-3344556.

Met vriendelijke groet,
A. van Heldring
Gerechtsdeurwaarder

Debiteur: Dhr. P.G. Jansen
 Dossiernummer: BB/12345

Berekening beslagvrije voet

Basisnorm beslagvrije voet				
Echtpaar, beiden ouder dan 21 jaar en jonger dan 65 jaar	€		1191,18	
Verhoging i.v.m.				
Premie(s) zorgverzekering	€	onbekend		
Af: normpremie *	€	75,00	-/-	
Af: ontvangen zorgtoeslag	€	onbekend	-/-	
		>>>	€	 +
Verhoging i.v.m. woonkosten				
Af: normhuur	€	194,74	-/-	
Af: ontvangen huurtoeslag	€	onbekend	-/-	
		>>>	€	 +
Beslagvrije voet voor dit huishouden	€		1191,18	
Verlaging i.v.m. overige inkomsten schuldenaar	€		-/-	0
Verlaging i.v.m. inkomsten partner			€	0 -/-
BESLAGVRIJEVOET voor dit beslag	€		1191,18	

Berekening beslagruimte				
Salaris	€		1.400,00	
Beslagvrije voet voor dit beslag	€		1.191,18	-/-
Beslagruimte voor deurwaarder	€		208,82	

7 Het onderzoek

Vanaf 2011 ontvangt de Nationale ombudsman steeds meer klachten over deurwaarders. Waren het er in 2011 nog maar 84, in 2012 ontving de Nationale ombudsman 161 klachten en in 2013 zal het aantal klachten over deurwaarders waarschijnlijk uitkomen op ongeveer 200.

Uit dossieronderzoek in mei 2013 is gebleken dat ongeveer drie van de vier ontvangen klachten over deurwaarders gingen over de te laag vastgestelde beslagvrije voet of over de weigering van de deurwaarder om de beslagvrije voet over de voorliggende periode te corrigeren.

De in hoofdstuk 4 beschreven knelpunten zijn naar voren gekomen uit de behandeling van klachten en signalen. Eén klacht is onderwerp geweest van een schriftelijk onderzoek en rapport (2013/119). Een aantal klachten heeft de ombudsman op informele wijze opgelost in samenspraak met de betrokken deurwaarders.

De signalen heeft de Nationale ombudsman voornamelijk ontvangen na een oproep in de Linked-In-groep *Schuldinfo*. Deze groep van ongeveer 3100 leden bestaat uit uiteenlopende financiële dienstverleners, zoals bewindvoerders, schuldhulpverleners, sociaal raadslieden en (kandidaat-)deurwaarders.

De citaten en narratieven in het rapport zijn alle afkomstig uit waargebeurde verhalen. Omwille van de privacy zijn namen van verzoekers gefingeerd gemaakt.

8 Achtergrondinformatie

Wetboek van burgerlijke rechtsvordering

Artikel 475c

Een beslagvrije voet is verbonden aan vorderingen tot periodieke betaling van:

- a. loon,
- b. inkomstenbelasting begrepen in een voorlopige teruggaaf als bedoeld in artikel 13, tweede lid, van de Algemene wet inzake rijksbelastingen,
- c. uitkeringen op grond van sociale zekerheidswetten, uitgezonderd kinderbijslag onder welke benaming ook,
- d. pensioen en lijfrente, waaronder mede worden verstaan uitkeringen ten laste van
- e en lijfrentespaarrekening of ten laste van de waarde van een lijfrentebeleggingsrecht als bedoeld in artikel 3.126a, vierde en zesde lid, van de Wet inkomstenbelasting 2001,
- e. uitkeringen uit levens-, invaliditeits-, ongevallen- of ziekengeldverzekering,
- f. uitkeringen tot levensonderhoud, verschuldigd krachtens boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, of tot vergoeding van schade door het derven van levensonderhoud,
- g. uitkeringen of buitengewone pensioenen op grond van een wettelijke regeling voor oorlogsgetroffenen of voor degenen die hun vervangende dienstplicht vervullen,
- i. bezoldiging als bedoeld in artikel 115 van de Ambtenarenwet met uitzondering van die bedragen waarop de ambtenaar of gewezen ambtenaar niet periodiek aanspraak heeft.

Artikel 475d lid 7

Met wijziging van omstandigheden die de beslagvrije voet verhogen, moet de beslaglegger onverwijld rekening houden. Hij is verplicht aan degene die de periodieke betaling moet verrichten, met het tijdstip van ingang, kennis van de verhoging te geven onmiddellijk nadat de reden daarvoor is aangetoond aan hem, zijn advocaat, zijn gemachtigde of de deurwaarder.

Artikel 475e

Geen beslagvrije voet geldt voor vorderingen van een schuldenaar die niet in Nederland woont of vast verblijft. Indien hij evenwel aantoont dat hij buiten deze vorderingen onvoldoende middelen van bestaan heeft, kan de kantonrechter op zijn verzoek een beslagvrije voet vaststellen voor zijn vorderingen op schuldenaren die woonplaats hebben in Nederland.

Artikel 475f

Indien beslag is gelegd op een vordering tot wekerende betalingen die niet in artikel 475c is omschreven en de schuldenaar onvoldoende andere middelen van bestaan heeft, kan hij de kantonrechter verzoeken de artikelen 475b en 475d mede op die vordering van toepassing te verklaren.

Artikel 475g lid 1 en 2

Lid 1

Een schuldenaar is verplicht aan een deurwaarder die gerechtigd is tegen hem beslag te leggen, desgevraagd zijn bronnen van inkomsten op te geven. Een deurwaarder die beslag heeft gelegd, is verplicht hem op te geven hoeveel zijn beslagvrije voet bedraagt, berekend volgens artikel 475d, eerste lid.

Lid 2

Zo lang als de schuldenaar desgevraagd niet aan de beslaglegger of diens vertegenwoordiger opgeeft of en hoeveel inkomen toekomt aan degene aan wie samen met hem gezinsbijstand zou kunnen toekomen, wordt de beslagvrije voet gehalveerd.

Algemene regeling van beslag op loon, sociale uitkeringen en andere periodieke betalingen, Memorie van Toelichting ²⁷

Wijze van uitwerking ²⁸

“...Dit praktijkvoorbeeld heeft ertoe geleid aan schuldenaren buiten Nederland in beginsel slechts een beslagvrije voet toe te kennen, als de kantonrechter hun die op hun verzoek toekent. Zover hoeft het in de praktijk niet te komen: voorziende wat de kantonrechter zal doen, zullen de partijen meestal een regeling treffen....”

“Artikel 475c ²⁹

De voorgestelde regeling zou beslagenen buiten Nederland bevoordelen, indien zij in Nederland de volle beslagvrije voet zouden genieten zonder dat rekening wordt gehouden met inkomsten buiten Nederland. Onder het bestaande artikel 479c blijkt zulks al ongewenste gevolgen te hebben. Artikel 475c sluit daarom de beslagvrije voet voor buiten Nederland wonenden uit, tenzij zij aantonen dat zij door het beslag op hun Nederlandse inkomsten in totaal minder overhouden dan de beslagvrije voet. Doorgaans zal deze oplossing in overleg met de schuldeiser worden bereikt; zo nodig moet de kantonrechter beslissen. Een veelvuldig beroep op de kantonrechter behoeft om dezelfde redenen hier evenmin te worden verwacht als bij de toepassing van het volgende artikel.

²⁷ Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1982-1983, Kamerstuk 17897 nr 3, pag. 11

²⁸ Bladzijde 11

²⁹ Bladzijde 20

Artikel 475d

Er zijn enkele periodieke en ongeregelde betalingen die niet zijn genoemd in artikel 475b, eerste lid.Om te voorkomen dat dit de schuldenaar ertoe noopt bijstand te vragen, wordt in artikel 475d bepaald, dat hij de rechter kan verzoeken om toepassing van artikel 475b. Toepassing van artikel 475b houdt in dat zijn, in voorkomend geval samengetelde, inkomsten waarop beslag is gelegd, beslagvrij worden gemaakt tot de grens van de beslagvrije voet van artikel 475b. Van de bepaling zal vermoedelijk een preventieve werking uitgaan. De beoogde uitwerking kan immers eenvoudiger worden bereikt wanneer de beslaglegger en de schuldenaar afspreken dat een deel van zijn inkomen ter grootte van de beslagvrije voet niet onder het beslag zal vallen. Een veelvuldig beroep op de rechter behoeft daarom niet te worden verwacht. Zo nodig kan de rechter met toepassing van artikel 429k een kostenveroordeling van een onredelijke schuldeiser uitspreken. Van een schuldenaar die de mogelijkheid van artikel 475d niet kent, zal de gemeente waaraan hij bijstand vraagt, kunnen verlangen dat hij zich hiervoor wendt tot de beslaglegger en zo nodig tot de rechter.”

‘Ze denken in munten, niet in mensen’

De heer Gerritse heeft in zijn loopbaan als handelaar in kunststoffen verschillende rechtszaken gehad. In één zaak werd hij veroordeeld tot het betalen van een hoog geldbedrag.

‘Na dat vonnis stond de deurwaarder aan de deur om het geld op te halen. Hij gaf helemaal niet aan hoeveel, hij noemde een bedrag maar vertelde er niet bij hoeveel ik in totaal moest betalen. Ik weigerde, ik wilde eerst afwachten of de veroordeling doorgezet zou worden. Er valt bij mij weinig te halen, ik heb alleen een AOW-pensioen van ongeveer 1200 euro. Van dit minimuminkomen moeten mijn vrouw en ik rond zien te komen.

Vervolgens legt die deurwaarder dus beslag op mijn AOW en houdt daar € 400 per maand op in. Ik heb de SVB gebeld maar het enige wat ze daar zeiden, was: ‘Meneer, wij moeten volgen.’ Ik kwam in de financiële problemen. We hebben ons wel gered maar het was een hoop ellende. Wat ik overhield was net genoeg voor mijn vaste lasten. De wet zegt dat er een beslagvrije voet moet zijn, maar iedereen licht daar de hand aan. Bewust, als je het mij vraagt.

De deurwaarder heeft nooit naar mijn omstandigheden gevraagd en gaf geen informatie over de beslagvrije voet. Ik heb de deurwaarder per brief uit de doeken gedaan wat mijn financiële omstandigheden zijn en erbij geschreven dat hij er criminele praktijken op na houdt door zoveel op mijn AOW in te houden. Ik heb ook een klacht ingediend bij de Kamer voor gerechtsdeurwaarders bij de rechtbank Amsterdam en aangegeven dat die deurwaarder niet deugt. Ik heb de Nationale ombudsman geschreven en ook aan de politiek. Er reageerden maar twee Tweede Kamerfracties, van de SP en ChristenUnie.

Pas toen ik er zelf een advocaat op zette kwam er beweging in. De deurwaarder wilde het geld wel terugbetalen maar dan moest ik mijn klachtbrief bij de rechtbank intrekken. Toen heb ik een zin teruggeschreven: ‘Over mijn lijk.’ Uiteindelijk heeft hij al het geld dat hij via het beslag van me had ingehouden keurig teruggestort. De hulp van de Nationale ombudsman was niet meer nodig. Waar ik nu nog op hoop is een financiële tegemoetkoming in de advocaatkosten die ik heb moeten maken.

Ik ben mijn geloof in het systeem volledig kwijt. Ik kan behoorlijk voor mijzelf opkomen en tegengas geven, maar het gaat mij om al die andere duizenden mensen per jaar die niet weten hoe ze zich moeten verweren tegen deurwaarders. Wat iedereen moet weten is dat die lui alleen maar denken in munten, niet in mensen.’

Uitgave: Bureau Nationale ombudsman
Foto omslag: Roel Burgler, Hollandse Hoogte
Vormgeving: Vijfkeerblauw, Rijswijk
Print: Vijfkeerblauw, Rijswijk

november 2013

de Nationale ombudsman
Postbus 93122
2509 AC Den Haag

Telefoon (070) 356 35 63
Fax (070) 360 75 72
www.nationaleombudsman-nieuws.nl

